

УДК 811.161.2'06.373

Катерина Городенська
м. Київ

НОВІ ЯВИЩА ТА ПРОЦЕСИ В УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВОТВОРЕННІ : ДИНАМІКА ЧИ ДЕСТРУКЦІЯ СЛОВОТВІРНИХ НОРМ ?

У статті схарактеризовано нові явища в українському словотворенні, спричинені глобалізаційними впливами, і складні процеси, пов'язані зі взаємодією варіантних словотворчих суфіксів та з утвердженням національних зразків творення слів, оцінено відповідність їх нормам української літературної мови.

Ключові слова: словотворення, словотвірні норми, словотвірні варіанти, словотворчі суфікси, запозичення, складні слова, аббревіатури.

В українському мовознавстві двох останніх десятиріч помітно активізовані дослідження динаміки різних підсистем української літературної мови, зумовленої новими явищами та процесами під впливом зовнішніх і внутрішньомовних чинників, у зв'язку з чим набувають актуальності проблеми відповідності таких явищ та процесів системно зумовленим нормам, змінності кодифікованих норм, їхньої корелятивності з нормами нинішньої мовної практики тощо. Звичайно, основну увагу зосереджено на простеженні змін у словниковому складі та словотвірній структурі української мови кінця ХХ — початку ХХІ сторіч, оскільки вони найбільше відреагували на зміни в усіх сферах українського суспільства та вплив світової глобалізації.

Нові явища та процеси в українському словотворенні зумовлені значною мірою позамовними чинниками, зокрема активними запозиченнями до лексики та галузевих

© К.Г. ГОРОДЕНСЬКА, 2013

терміносистем української мови, змінами суспільно-політичного характеру в Україні, пробудженням національно-мовної свідомості української еліти, піднесенням культурного рівня населення тощо, а також мовними чинниками, насамперед розгортанням внутрішньомовних процесів, спрямованих на зміцнення автохтонних словотвірних варіантів та збереження самобутності національного словотворення.

Аналізові нових словотвірних явищ, спричинених глобалізаційними впливами, процесів освоєння новітніх запозичень нерідко бракує критичної лінгвістичної оцінки, об'єктивності, фахових рекомендацій щодо потреби та доцільності їх уживання. Дослідники переважно констатують лексико-словотвірні інновації, але не намагаються допомогти мовцям збагнути негативні впливи деяких запозичень і утворених за їхнім зразком нових похідних слів на лексичну та словотвірну підсистему української літературної мови, не формують національних пріоритетів у словотвірному освоєнні запозичень. Саме тому в українських засобах масової інформації двох останніх десятиріч, різних соціолектах та в живомовній стихії набули значного поширення похідні одиниці, що суперечать не лише словотвірній нормі, а й граматичній системі української літературної мови. Зокрема, під впливом глобалізаційних тенденцій українську мовну практику заповнили нові складні одиниці (безпосередні запозичення й новотвори), що поєднують два іменники, перший із яких виражає атрибутивне значення. Вони є наслідком перенесення на ґрунт української мови словотвірної моделі англійської мови, пор.: *бізнес-новини, бізнес-справа, бізнес-захоплення, бізнес-ідея, бізнес-освіта, бізнес-школа, бізнес-кола, бізнес-контакти, бізнес-планування, бізнес-видання, бізнес-кореспонденція, бізнес-етикет, бізнес-кредити, бізнес-партнер; піар-діяство, піар-витвір, піар-прорив, піар-кампанія, піар-операція, піар-пропозиція, піар-публікація, піар-менеджер, піар-фахівці, піар-заходи, піар-хитроці; інтернет-видання, інтернет-часопис, інтернет-послуга, інтернет-голосування, інтетернет-трансляція, інтернет-зв'язок, інтернет-адреса, інтернет-версія, інтернет-лекція, інтернет-переказ, інтернет-залежність, інтернет-спільнота; медіа-життя, медіа-підтримка, медіа-програма, медіа-аналітика, медіа-трибуна, медіа-стиль, медіа-школа, медіа-група, медіа-працівник, медіа-текст*. Багато з таких іменників уже зафіксовано в орфографічних словниках, незважаючи на те що вони деформують системно зумовлену граматичну норму української літературної мови виражати атрибутивність за допомогою прикметника — спеціалізованого засобу реалізації ознаковості та обмежують відіменникове творення прикметників, що дає підстави констатувати їхній **деструктивний вплив на українське прикметникове словотворення**. Замість початкових означальних іменникових компонентів *бізнес-, піар, інтернет-, медіа-* в названих та інших складних утвореннях потрібно вживати спільнокореневі з ними прикметники *бізнесовий, піарівський, піарний, інтернетний, інтернетовий, інтернетівський* (у мовній практиці ще не спостерігаємо чіткості,

послідовності в сполучуваності названих спільнокоренових прикметників з іменниками), *медійний* або ж синонімічні за значенням прикметники на зразок *комерційний, вигідний, підприємницький, прибутковий* (до *бізнесовий*), *міжмережевий* (до *інтернетний*) чи аббревіатуру *ЗМІ* (до *медійний*) та інші засоби, пор.: *бізнесові (комерційні) новини, бізнесова (комерційна, вигідна, прибуткова) справа, бізнесові захоплення, бізнесова ідея, бізнесова освіта, бізнесова школа, бізнесові кола, бізнесові (вигідні) контакти, бізнесове планування, бізнесові видання, бізнесова кореспонденція, бізнесовий етикет, бізнесові кредити, бізнесовий партнер; піарівське дійство, піарівський витвір, піарівський прорив, піарівська кампанія, піарівська операція, піарівська пропозиція, піарівська публікація, піарівські заходи, піарівські хитрощі; інтернетне (інтернетівське) видання, інтернетний (інтернетівський) часопис, інтернетна послуга, інтернетне голосування, інтернетна трансляція, інтернетний (міжмережевий) зв'язок, інтернетна адреса, інтернетівський (інтернетовий) сайт, інтернетна лекція, інтернетний переказ, інтернетна залежність, інтернетна спільнота, медійне життя (життя ЗМІ), медійна підтримка (підтримка ЗМІ), медійна програма (програма ЗМІ), медійна аналітика, медійна трибуна, медійний стиль (стиль ЗМІ), медійна школа, медійна група (група ЗМІ), медійний працівник (працівник ЗМІ), медійний текст* і т.д.

Серед аргументів на підтримку вживання похідних одиниць, утворених за словотвірною моделлю англійської мови, висувають наявність в українській літературній мові складних слів, перший компонент яких також виражає певну прикмету особи, предмета тощо, названих другим компонентом. Справді, слова з першим прикладковим компонентом є в українській мові, але їх обмежена кількість, пор.: *жар-птиця, козир-дівка, дівич-вечір* та деякі інші, на підставі чого їх кваліфікують як нетипове, периферійне явище, а модель, за якою вони постали, як непродуктивну, на противагу високій продуктивності цієї моделі в англійській мові. Типовою для української мови, системно зумовленою є модель складних слів з другим прикладковим компонентом, пор.: *дуб-велепень, дівчина-красуня, вовк-сіроманець, орли-чорнокрильці, ніченька-чарівниченька*. Розширення складу слів з першим прикладковим компонентом за рахунок нових англійських запозичень і новотворів, яке спостерігаємо останнім часом, призведе до перетворення словотвірної моделі, не характерної для граматичної системи української літературної мови, в продуктивну, тобто спричинить внутрішній тиск на цю систему.

Із словотвірною нормою конфліктує чимало лексичних запозичень з англійської мови, які безпідставно освоєні українською мовною практикою як складні іменники, що їх пишуть через дефіс, хоч вони не є в українській мові юкстапозитами, утвореними з двох самостійних іменників без сполучного голосного. Серед них такі, як *біг-борд, біг-мак, біч-волейбол, боди-білдинг, боди-білдер, боді-гард, боді-арт, веб-майстер, веб-портал, веб-сайт, веб-сервер, веб-сторінка, веб-форум,*

дайв-послуги, екзит-пол, кіндер-сюрприз, мас-медіа, мас-спектрометр, нон-стоп, нон-фініто, он-лайн, піт-лайн, плей-оф, плей-мейкер, прайс-тайм, прайс-лист, прес-реліз, прес-тайм, прес-центр, секонд-хенд, спа-центр, спа-лікування, спа-догляд, фітнес-клуб, фітнес-центр, фітнес-зал, фітнес-програма, фітнес-політика, фітнес-тренінг; хард-рок та ін. Вони порушують також і чинні орфографічні норми (правила) про правопис складних слів через дефіс. Щоправда, деяким із них окремі друковані видання та автори намагаються надати правильного словотвірного оформлення, яке відповідає нормі української орфографії писати такі слова разом. Серед них — *бігборд, бігмак, бодибілдінг, бодибілдери, бодигард, онлайн* та ін. Проте в останніх виданнях орфографічного словника української мови переважає передавання їх через дефіс, за винятком слова *офшор*.

Непростою, однозначно не розв'язаною як із словотвірного, так і з правописного погляду є також проблема статусу тих запозичень, які поповнили склад морфем української мови, що вказують на інтенсивний чи крайній вияв ознаки, високий рівень професійності, майстерності тощо. Вони є функціональними аналогами таких уже словотвірно освоєних іншомовних префіксів (у деяких авторів — префіксоїдів), як *супер-, гіпер-, архі-, екстра-, ультра-* й українських префіксів *над-, за-*. До найуживаніших нових словотворчих морфем, що виражають інтенсивність, належать *топ-, він-, блиц-, біт-*. Усупереч сформованій в українському словотворі традиції писати префікси інтенсивності разом ці їхні аналоги в нових запозиченнях та новотворах пишуть і досі через дефіс (пор. *топ-менеджер, топ-красуня; він-зал, він-ложа, він-клієнт, він-стоянка; блиц-вікторина, блиц-диктант, блиц-запитання, блиц-опитування, блиц-новини, блиц-інтерв'ю, блиц-зустріч, блиц-конкурс, блиц-огляд, блиц-передплата, блиц-пошта, блиц-ремонт, блиц-режим, блиц-коментар; біт-кафе*), що спричинило непослідовність у словотвірному освоєнні однотипних за словотвірним значенням похідних одиниць, пор. *супермодель*, але *топ-модель, суперстиліст*, але *топ-стиліст, суперложа*, але *він-ложа*. Це означає, що названі нові запозичення і похідні з ними утворення досі вживають у формі, не пристосованій до традицій словотвірної системи української літературної мови, що суперечить також орфографічній нормі писати їх разом з наступним словом. Нові словотворчі форманти зі значенням інтенсивності ознаки, високої професійності потрібно однаково писати з раніше запозиченими префіксами, що виражають те саме словотвірне значення.

У сучасному українському словотворенні порушено й норму оформлення нових мішаних аббревіатур, перша частина яких є скороченою прикметниковою основою (*поп-* від *популярний*, *еліт-* від *елітний*, *економ-* від *економний*, *секс-* від *сексуальний*, *штрих-* від *штриховий*) чи синонімічною певній прикметниковій основі (*арт-* і *мистецький*), а друга — цілим іменником, тому що їх пишуть через дефіс, пор.: *поп-гурт, поп-співак, поп-музика поп-культура* (замість *попгурт, попспівак, попмузика*,

попкультура), еліт-клас, еліт-клуб, еліт-меню (замість елітклас еліт-клуб, елітменю), економ-клас, економ-пропозиція (замість економклас, економпропозиція), секс-послуги, секс-перевертень (замість секспослуги, сексперевертень), штрих-код (замість штрихкод), арт-бізнес, арт-ринок, арт-галерея, арт-майстерня, арт-студія, арт-центр, арт-конкурс, арт-симпозіум, арт-форум, арт-формат, арт-педагог, арт-дилер (замість артбізнес, артринок, артгалерея, артмайстерня, артстудія, артцентр, артконкурс, артсимпозіум, артфорум, артформат, артпедагог, арtdилер), поп-арт, соц-арт, аудіо-арт, відео-арт, фан-арт (замість попарт, соцарт, аудіоарт, відеоарт, фанарт). За чинним «Українським правописом» (К. : Наук. думка, 2007, § 25, 4 а), с. 36) усі складноскорочені слова треба писати разом. На жаль, ці неправильно оформлені абрєвіатури, що поширилися в мовній практиці українських засобів масової інформації та в деяких професійних групах, досить швидко зафіксували орфографічні й тлумачні словники української мови, тобто їх уже кодифіковано.

Нові процеси в українському словотворенні двох останніх десятиріч засвідчує взаємодія варіантних словотворчих засобів, насамперед варіантних словотворчих суфіксів. В іменниковому словотворенні вона виявилася у взаємодії словотворчих суфіксів на означення особи за видом діяльності, особи — виконавця певної дії, що є для неї професійним заняттям, особливо в нових галузевих терміносистемах. І це цілком логічно, адже в українській літературній мові назву особи за видом діяльності (та й за іншими ознаками) можна утворити, як відомо, за допомогою двох-трьох рівноправних словотворчих суфіксів, зокрема суфіксів **-ач**, **-ник/-льник**, **-ець**, **-ар** та ін. Професійна мова та мовна практика українських засобів масової інформації презентує варіантні найменування осіб із цими суфіксами, пор.: *обмірювач*, *обмірник*, *обміррювальник*, *обмірляльник*; *натирач*, *натиральник*. Звичайно, варіантне вживання таких найменувань осіб за виконуваною дією — явище тимчасове. Український, передусім професійний соціум вибере одну з варіантних назв і кодифікує її як нормативну, інші назви або вийдуть з ужитку, або зазнають функціонально-стильової диференціації.

У прикметниковому словотворенні спостерігаємо взаємодію словотвірних типів відносних спільнокоренових прикметників, утворених від новітніх іменникових запозичень за допомогою словотворчих суфіксів **-ов-** та **-н-**, пор. *дайджестовий* і *дайджестний*, *дефолтовий* і *дефолтний*, *інтернетовий* і *інтернетний*, *снікерсовий* і *снікерсний*. Проте, як засвідчує мовна практика, ширші функціональні можливості в словотвірному типу із суфіксом **-ов-**, він переважає в прикметниках, утворених від новозапозичених англіцизмів на **-инг/-інг** (пор.: *демпінговий*, *кастинговий*, *рейтинговий*, *холдинговий*) та від односкладових іншомовних основ (пор.: *брендовий*, *сленговий*, *блюзовий* та ін.) [4: 56 — 57].

До мови української преси журналісти намагаються повернути багато із тих прикметників на **-овий-**, які вживали в українській мові 10–30-х

років минулого століття. Їх використовують як варіантну форму до кодифікованої форми із суфіксом **-н-**, пор.: *парадовий* і *парадний*, *оперовий* і *оперний*, *полюсовий* і *полюсний*, *аеропортовий* і *аеропортний*, *гранітовий* і *гранітний*, *структуровий* і *структурний* та ін. [5: 248 — 250]. Актуалізація словотвірного варіанта відносних прикметників із суфіксом **-ов-**, на думку деяких дослідників, поки що обмежена, бо «зумовлена певною мірою мовною практикою західної діаспори, а також тенденцією до дистанціювання від російської мови» [5: 250].

Паралельно із зазначеними внутрішньомовними процесами словотвірного внормування відбуваються й інші процеси, спрямовані на вилучення похідних одиниць, що були поширені в українській мовній практиці та зафіксовані в словниках під впливом російської мови в радянський період. Тут уже йдеться не про взаємодію варіантів та вибір одного з них, а про лінгвістичне оцінювання словотвірних типів з погляду їх характерності для української літературної мови, тобто нормативності. Ці процеси кваліфікують як вияви тенденції до націоналізації, чи автотонізації, спрямованої на збереження національної словотвірної специфіки [4: 55], історично сформованих зразків творення похідних слів. В українському словотворенні двох останніх десятиріч її простежуємо у свідомому відмежуванні від словотвірних типів, спільних із словотвірними типами російської мови або поширених в українській мові під впливом чи тиском російської. В іменниковому словотворенні прикладом слугують назви осіб за видом діяльності чи іншими ознаками із суфіксами **-ник** та **-щик/чик** на зразок *електронник* і *електронщик*, *комп'ютерник* і *комп'ютерщик*, *мажоритарник* і *мажоритарщик*, *розмітник* і *розмітчик* та ін. Дехто з дослідників кваліфікує назви на **-ник** як національні варіанти російських варіантів чи синонімів на **-щик/-чик** [4: 55], інші вважають, що назви осіб із цими суфіксами в українському словотворенні перебувають у відношеннях взаємозаміщення, проте перша форма більш притаманна українській мові, друга — характерна ознака творення іменників — назв осіб за видом занять у російській мові [5: 130]. Якщо вони характерні для різних мов, то не можуть бути пов'язані відношеннями взаємозаміщення, тобто варіантними відношеннями. У сучасному українському мовознавстві набула поширення думка, що іменники на **-чик/-щик** з'явилися в староукраїнській мові XIV—XV століть як запозичення з російської мови [8: 84; 7: 61 — 62, 79], проте матеріали писемних пам'яток зазначеного періоду дали підстави деяким дослідникам констатувати, що окремі іменники із цим суфіксом з'явилися на ґрунті української мови значно раніше, ніж у російській мові [1: 94], що вони були навіть продуктивними в історії української мови, зокрема в XV—XVII століттях, що зумовлено впливом не тільки російської, а й польської мов [1: 97], однак суфікс **щик/-чик** не витримав конкуренції із продуктивними суфіксами **-ець**, **-ин**, **-ник**, **-ач** і опинився на периферії словотвірної системи української мови, а потім зовсім був витіснений [1: 98].

У 50—80-х рр. минулого століття орієнтування на продуктивні словотвірні типи російської мови спричинило поширення також і в українській мові, насамперед у її галузевих терміносистемах, значної кількості іменників на **-щик/-чик**, багато з яких зафіксували орфографічні та галузеві термінологічні словники. І це відбувалося всупереч кваліфікації іменників із цим суфіксом у працях із словотвору української літературної мови та в лінгводидактичних виданнях як непродуктивного чи малопродуктивного словотвірного типу, за яким нові слова не утворюються на українському ґрунті [7: 61—62, 79]. Саме це дає підстави говорити не про природну взаємодію суфіксів **-щик/-чик** і **-ник** у II половині ХХ ст., а про спровоковану конкуренцію між ними і, врешті-решт, про словотвірну псевдоваріантність.

Другим прикладом зміцнення національного словотвірного варіанта слугує словотвірний тип із суфіксом **-ець** (у формі чоловічого роду) / **-ц'** (у множині), за яким утворені назви осіб за місцем народження чи проживання, або назви жителів від назв населених пунктів. Дослідники вважають цей суфікс основним в українській мові, тому що його здавна, ще в актовій мові XIV—XV століть, використовували для утворення назв осіб за місцем проживання [3: 80—81]. Друге місце вони відвели словотвірному типові із суфіксом **-анин (-янин, -чанин)** (у формі чоловічого роду) / **-ан- (-ян-, -чан-)** (у множині) [1: 131]. Уживання цих суфіксів залежало насамперед від структури топоніма. Зокрема, суфікс **-ець / -ц'** приєднується до топонімів на **-город, -град, -піль, -пілля, -ськ, -ів / -їв, -к, -ани (-яни, -чани), -ине, -єве**, а суфікс **-анин (-янин, -чанин) / -ан- (-ян-, -чан-)** — до топонімів на **-иця, -ець, -ці, -цьк, -ак, -ч** та ін. Проте в радянський період, із 40-х до кінця 80-х років ХХ ст., назви жителів міст на **-ани (-яни, -чани)** почали конкурувати та витісняти спільнокореневі назви на **-ці**, а саме вживали *житомиряни* замість *житомирці*, *полтавчани* замість *полтавці*, *бориспільчани* замість *бориспільці*, *луганчани* замість *луганці* та багато інших. Одні дослідники вбачали в цьому дію тенденції до вирівнювання словотвірного оформлення іменників лексико-семантичної групи назв мешканців міст за зразком усталених назв із суфіксом, специфічним для цієї групи [7: 80], інші — вплив аналогії [2: 171—172]. В історії української мови співвідношення між цими варіантними словотворчими суфіксами в деяких назвах жителів змінювалося, однак абсолютна перевага суфікса **-чан-** у зазначений радянський період — це намагання водноманітнити утворення назв жителів міст у російській та українській мовах. За останні двоє десятиріч тенденцію до вживання форм на **-ани (-яни, -чани)** в писемному вжитку нейтралізовано більше, ніж в усному. Звичайно, цей суфікс залишений у тих назвах, де він умотивований структурою топоніма, де він єдиний, безваріантний з погляду сучасного словотворення, пор.: *кияни, львів'яни, харків'яни, вінничани, донеччани* та ін.

Істотних функціональних обмежень за останні двоє десятиріч зазнали віддієслівні іменники із суфіксом **-к-** та активні дієприкметники,

які в II половині ХХ ст. під впливом російської мови, де такі деривати є досить продуктивними, набули значного поширення, особливо в книжному вжитку, й витіснили з нього відповідно спільнокореневі віддієслівні іменники на **-ння** та віддієслівні прикметники й іменники української мови. Заміна словотвірного типу віддієслівних іменників із суфіксом **-к-** питомим українським словотвірним типом іменників на **-ння** не була миттєвою, вона відбувається поступово, вибірково, причому швидше, активніше в писемному різновиді мовної практики, проте й досі не завершилася, про що свідчать реєстри орфографічних словників української мови, які ще фіксують деякі раніше утворені іменники на **-ка** паралельно із спільнокореневими іменниками на **-ння**, напр.: *доставка* і *доставлення* / *доставляння*, *знижка* і *зниження*. Очевидне те, що нові віддієслівні іменники зі значенням розгортання дії кодифіковані в словниках відповідно до системної словотвірної норми української літературної мови, тобто як іменники на **-ння**, пор.: *паркування* замість *парковка*, *фільтрування* замість *фільтровка*.

Витіснення активних дієприкметників з різних сфер української мови відбувається ще складніше й повільніше. Як давні книжні запозичення із церковнослов'янської, а пізніше — із російської мови вони суперечать системі української літературної мови, сформованої на народній основі. Незважаючи на цю лексико-словотвірну норму в радянський період намагалися поширити російські активні дієприкметники, передусім у науковому стилі, замість того, щоб відшукувати засоби української мови або створювати їх для вираження потрібних понять. Відповідно до сучасної словотвірної норми активні дієприкметники рекомендовано замінювати різними способами та засобами, передусім прикметниками із суфіксами **-н-/-івн-**, **-льн-**, **-уч-** (напр.: *організаційний* замість *організуючий*, *руйнівний* замість *руйнуючий*, *вимірjuвальний* замість *вимірюючий*, *блокувальний* замість *блокуючий*), складними іменниками (напр.: *дорога-дублер* замість *дублююча дорога*; *організація-спонсор* замість *спонсуюча організація*, *фірма-конкурент* замість *конкуруюча фірма*), іменниками із суфіксами **-ач**, **-ник/-льник**, **-ар**, **-янин** та ін. (напр.: *завідувач* замість *завідуючий*; *командувач* замість *командуючий*; *виконувач обов'язків* замість *виконуючий обов'язки*; *пікетувальник* замість *пікетуючий*; *мітингувальник*, *мітингар* замість *мітингуючий*; *страйкар* замість *страйкуючий*; *вірянин*, *вірник* замість *віруючий*). Їх витісняють насамперед із словників, але непослідовно, іноді подають сам дієприкметник, нерідко субстантивований на зразок *завідуючий*, і спільнокореневий іменник *завідувач*, що не дає підстав констатувати цілковиту зміну словотвірної норми в українській літературній мові. Ще більше зволікають із заміною активних дієприкметників в українській термінології, бо вважають, що деякі з них просто не можна замінити або від них важко відмовитися, адже вони стисло і точно передають ознаку предмета за виконуваною ним дією. Активними дієприкметниками послуговуються і деякі письменники, що дослідники

пояснюють по-різному: як ознаку ідіолекту певного письменника, за-сіб творення ритму і музики вірша, окниження вислову тощо [4: 62]. Це створює розбіжності в дотриманні словотвірної норми в українській літературній мові та в її стильовому різновиді.

У дієслівному словотворенні та освоєнні дієслівних основ іншомовного походження мовна практика заблокувала не властивий українській мові словотвірний тип із суфіксом **-ирува-/-ірува-**. Його залишено лише в деяких дієсловах для усунення омонімії, пор.: *парирувати* і *парувати*.

Отже, нові явища, зафіксовані в українській мовній практиці та в словотвірній структурі української літературної мови двох останніх десятиріч, неоднорідні, а динамічні процеси мають діаметрально протилежний характер: одні з них спрямовані на зміцнення історично сформованих українських словотвірних варіантів, збереження національної ідентичності словотворення, вилучення словотвірних типів російської мови та заміну їх українськими; інші, зокрема ті, що сталися під глобалізаційними впливами, передусім активними лексичними запозиченнями, нав'язали їй словотвірні зразки утворення складних слів, абревіатур та інших похідних одиниць англійської мови, що спричинило обмеження українського прикметникового суфіксального словотворення, порушило традиції іменникового словотворення, насамперед способу складання і творення абревіатур, тобто деструктивно вплинули на словотвірні норми сучасної української літературної мови. Відзначені порушення обов'язкових словотвірних норм зумовили вживання багатьох нових запозичень, не адаптованих до її словотвірної та правописної систем.

1. Білоусенко П.І. Історія суфіксальної системи українського іменника (назви осіб чоловічого роду) / П.І. Білоусенко. — К. : КДПІ, 1993. — 215 с.
2. Горпинич В.О. Слов'янська ад'ектонімія і катойконімія / В.О. Горпинич. — Дніпропетровськ : Пороги, 2003. — 409 с.
3. Гумецька Л.Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV — XV ст. / Л.Л. Гумецька. — К. : Вид-во АН УРСР, 1958 — 298 с.
4. Кислюк Л. Сучасна словотвірна норма української мови: мовна практика та кодифікація / Лариса Кислюк // Українська мова. — 2012. — № 1. — С. 52 — 66.
5. Коць Т.А. Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі / Т.А. Коць. — К. : Логос, 2010. — 303 с.
6. Родніна Л.О. Варіанти назв осіб за місцем проживання і національністю в сучасній українській мові / Л.О. Родніна // Славистичний збірник. — К. : Вид-во АН УРСР, 1963. — С. 188 — 197.
7. *Словотвір* сучасної української літературної мови. — К. : Наук. думка, 1979. — 408 с.
8. Токар В.П. Із історії суфікса -щик (-чик) в українській мові / В.П. Токар // Наукові записки / Дніпропетровський університет : зб. наук. праць історико-філол. фак-ту, 1958. — Т. 64. — Вип. 15. — С. 81 — 91.

Стаття надійшла 15.01.2013

Kateryna Horodenska

Kyiv

NEW PHENOMENA AND PROCESSES IN UKRAINIAN DERIVATION:
DYNAMICS OR DESTRUCTION OF DERIVATIONAL RULES?

In the article the new phenomena in the Ukrainian word formation caused by globalization influences and complex processes associated with the interaction of variant derivational suffixes and with the approval of national samples of creating words are characterized, their compliance with standards of the Ukrainian language is estimated.

Key words: word-formation, derivational rule, derivational variant, word-formative suffix, borrowing, compound words, abbreviations.

Мовна мозаїка

НАЙМЕНОВАНІ НА ЧЕСТЬ...

Звично стало називати різні установи, заклади освіти, площі, проспекти, вулиці на честь видатних чи відомих людей. Звичайно у назві вживають слово *імені*, після якого стоїть прізвище з одним-двома попередніми ініціалами чи й без них або ім'я та прізвище такої людини, пор.: *Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського*, *Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова*, *Київський національний університет імені Тараса Шевченка*, *Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка*, *Національна кіностудія художніх фільмів імені Олександра Довженка*, *стадіон «Динамо» імені Валерія Лобановського*, *школа імені Гонгадзе* та ін. Зрідка перед ініціалами й прізвищем чи ім'ям та прізвищем вживають слово — загальну назву, яка конкретизує, хто ця людина або чим вона відома. Одні пишуть таке слово з малої літери (пор.: *бібліотека Національного медичного університету імені академіка О. Богомольця*, *колективне господарство імені академіка Юр'єва*, *Київський військовий інститут імені гетьмана Сагайдачного*), інші — з великої (*бібліотека Національного медичного університету імені Академіка О. Богомольця*, *колективне господарство імені Академіка Юр'єва*, *Київський військовий інститут імені Гетьмана Сагайдачного*). А як все-таки правильно передавати це слово? Більше підстав писати його з малої літери, бо воно є складником кількаслівної назви установи, закладу освіти, господарства тощо, у якій з великої літери пишуть перше слово та прізвище з ініціалами чи прізвище з іменем людини, на честь якої їх найменовано (*бібліотека Національного медичного університету імені академіка О. Богомольця*, *Київський військовий інститут імені гетьмана Сагайдачного*).

Отже, загальну назву особи, ужиту перед ініціалами з прізвищем чи іменем та прізвищем, потрібно писати з малої літери: *бібліотека Національного медичного університету імені академіка О. Богомольця*, *колективне господарство імені академіка Юр'єва*, *Київський військовий інститут імені гетьмана Сагайдачного*.

Катерина Городенська